

DOI 10.58423/2786-6742/2026-14-213-234
ETO 334.72:355.01(477.87)

Gábor PATAKI

PhD hallgató, adjunktus
Debreceni Egyetem, Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola
Debrecen, Magyarország
Számvitel és Pénzügy Tanszék adjunktusa,
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Egyetem
Beregszász, Ukrajna

ORCID ID: [0000-0001-6761-7732](https://orcid.org/0000-0001-6761-7732)

Scopus Author ID: [59538168600](https://orcid.org/59538168600)

e-mail: gabor.pataki@kmf.org.ua
(Corresponding author)

Csaba Bálint ILLÉS

Professzor, PhD, egyetemi tanár,
Neumann János Egyetem, Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola
Budapest, Magyarország

ORCID ID: [0000-0001-9546-2897](https://orcid.org/0000-0001-9546-2897)

Scopus Author ID: [57218287182](https://orcid.org/57218287182)

Péter BALOGH

Kvantitatív Módszertani Tanszék egyetemi tanára, DSc,
Debreceni Egyetem, Gazdaságtudományi Kar
Debrecen, Magyarország

ORCID ID: [0000-0002-8611-0221](https://orcid.org/0000-0002-8611-0221)

Scopus Author ID: [57832906100](https://orcid.org/57832906100)

VÁLLALKOZÁSOK REGIONÁLIS ÁTRENDEZŐDÉSE KÁRPÁTALJÁN A HÁBORÚS ÉVEKBEN

Absztrakt. Az orosz–ukrán háború a vállalkozások működési feltételeit és a gazdasági aktivitás területi eloszlását egyaránt átalakította, ami indokoltá teszi Kárpátalja vállalkozási szerkezetének többszintű vizsgálatát. A kutatás célja a megye országos gazdasági súlyában bekövetkezett változások, valamint a vállalatméret szerinti és területi különbségek feltárása. A vizsgálat tárgyát az aktív vállalkozások számának és gazdasági teljesítményének alakulása, a jogi személyiségű vállalkozások és az egyéni vállalkozók szerkezeti sajátosságai, továbbá a járási és kistérségi koncentráció képezi. A kutatás hivatalos ukrainai vállalkozásstatisztikák és regiszteradatok másodelemzésére épül: a 2021. évi bázist a 2022–2024. évi teljesítménymutatókkal, a kistérségi állományokat pedig a 2026. július 1-jei nyilvántartások alapján értékeli. A módszertan leíró és összehasonlító statisztikát, megoszlási és intenzitásmutatókat alkalmaz, elkülönítve az aktív vállalkozásokat a regisztrált jogi személyek tágabb körétől és az egyéni vállalkozóktól. Az eredmények szerint az aktív vállalkozások száma közel ötödével csökkent, miközben Kárpátalja országos vállalkozásszám-részesedése mérsékelten, árbevételi súlya jelentősen emelkedett. A mikro- és egyéni vállalkozók számbeli túlsúlya mellett a vállalati árbevétel több

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

mint háromnegyede a nagy- és középvállalkozásokhoz kapcsolódott. A járási összevetés az adózás előtti eredmény ungvári koncentrációjának erősödését mutatja, amelyhez nem társult a nyereséges vállalkozások magasabb aránya. A kistérségi adatok a városi központok meghatározó súlyát és a vizsgált falusi térségek eltérő szervezeti összetételét jelzik. Az eredmények területileg és vállalatméret szerint differenciált gazdaságfejlesztési programok előkészítésében hasznosíthatók. A városi központokban a helyi beszállítói kapcsolatok és a foglalkoztatás erősítése, a kisebb kistérségekben a piacra jutás, a finanszírozás és az üzleti szolgáltatások elérhetőségének javítása mérlegelendő. A kutatás egyúttal megalapozza hét városi és tizenegy falusi kistérség további, vállalati szintű vizsgálatát. Következtetésként megállapítható, hogy a megye relatív országos pozíciójának javulása szűkülő aktív vállalkozási bázis és erőteljes gazdasági, illetve területi koncentráció mellett következett be, ezért nem értelmezhető valamennyi vállalkozói csoportot és térséget egyformán érintő kedvező változásként. Az eltérő referenciaévek, a háborús statisztikák változó lefedettsége és a folyó áras pénzügyi adatok korlátozzák az összehasonlíthatóságot; a feltárt összefüggések önmagukban nem bizonyítják a relokáció szerepét vagy a reálteljesítmény növekedését.

Kulcsszavak: vállalkozásszerkezet, vállalkozások, egyéni vállalkozók, regionális áttrendeződés, kistérségek, háború, Kárpátalja.

JEL Classification: L26, O18, R11, R12, R58

Анотація. Російсько-українська війна змінила як умови діяльності підприємств, так і територіальний розподіл економічної активності, що зумовлює необхідність багаторівневого дослідження структури підприємництва Закарпаття. Метою дослідження є виявлення змін економічної ваги області на загальнодержавному рівні, а також відмінностей за розмірами підприємств і територіями. Предметом дослідження є динаміка кількості діючих підприємств та результатів їхньої економічної діяльності, структурні особливості підприємств — юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців, а також концентрація на рівні районів і територіальних громад. Дослідження ґрунтується на вторинному аналізі офіційної статистики підприємництва України та реєстрових даних: показники базового 2021 року зіставлено з показниками діяльності за 2022–2024 роки, а кількість і склад зареєстрованих суб'єктів у громадах оцінено за даними реєстрів станом на 1 липня 2026 року. Методологія передбачає застосування описової та порівняльної статистики, показників структури й інтенсивності з розмежуванням діючих підприємств, ширшого кола зареєстрованих юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Результати свідчать, що кількість діючих підприємств скоротилася майже на п'яту частину, водночас частка Закарпаття в загальній кількості підприємств України помірно зросла, а в обсязі реалізації — істотно збільшилася. За кількісного переважання мікропідприємств і фізичних осіб-підприємців понад три чверті обсягу реалізації підприємств припадало на великі та середні підприємства. Міжрайонне зіставлення засвідчило посилення концентрації фінансового результату до оподаткування в Ужгородському районі, що не супроводжувалося вищою часткою прибуткових підприємств. Дані на рівні громад вказують на визначальну роль міських центрів і відмінності організаційної структури досліджуваних сільських територій. Результати можуть бути використані для підготовки програм економічного розвитку, диференційованих за територіями та розмірами підприємств. У міських центрах доцільно розглядати зміцнення місцевих зв'язків із постачальниками та сприяння зайнятості, у менших громадах — поліпшення доступу до ринків, фінансування й бізнес-послуг. Дослідження також формує основу для подальшого аналізу семи міських та одинадцяти сільських громад на рівні підприємств. Зроблено висновок, що поліпшення відносних позицій області на загальнодержавному рівні відбулося на тлі скорочення кількості діючих підприємств і значної економічної та територіальної концентрації, тому його не можна трактувати як однаково сприятливу зміну для всіх груп суб'єктів підприємництва й територій. Різні роки спостереження, змінне охоплення статистики воєнного періоду та фінансові дані в

поточних цінах обмежують зіставність; виявлені взаємозв'язки самі по собі не доводять ролі релокації або зростання реальних економічних показників.

Ключові слова: структура бізнесу, підприємства, фізичні особи — підприємці, регіональний перерозподіл, територіальні громади, війна, Закарпаття.

Abstract. The Russian–Ukrainian war has transformed both business operating conditions and the spatial distribution of economic activity, highlighting the need for a multilevel examination of Zakarpattia's business structure. The study aims to identify changes in the region's economic weight within Ukraine and disparities by enterprise size and territory. Its subject encompasses changes in the number and economic performance of active enterprises, the structural characteristics of incorporated enterprises and individual entrepreneurs, and concentration across districts and territorial communities. The research draws on secondary analysis of official Ukrainian business statistics and registry data, comparing the 2021 baseline with performance indicators for 2022–2024 and assessing registered entities across communities as of 1 July 2026. The methodology combines descriptive and comparative statistics with measures of composition and intensity, distinguishing active enterprises from the broader population of registered legal entities and from individual entrepreneurs. The results show that active enterprise numbers fell by almost one fifth, while Zakarpattia's share of Ukraine's enterprise population increased moderately and its turnover share rose substantially. Despite the numerical predominance of microenterprises and individual entrepreneurs, large and medium-sized enterprises accounted for more than three quarters of enterprise turnover. District-level comparisons reveal increasing concentration of the aggregate pre-tax financial result in Uzhhorod District, without a correspondingly higher proportion of profitable enterprises. Community-level data indicate the dominant role of urban centres and differences in the organisational composition of the rural areas examined. The findings can inform economic development programmes differentiated by territory and enterprise size. Strengthening local supplier linkages and supporting employment warrant consideration in urban centres, while improving access to markets, finance and business services is relevant to smaller communities. The study also provides a basis for further enterprise-level research across seven urban and eleven rural communities. It concludes that the region's improved relative national position coincided with a shrinking active enterprise base and pronounced economic and spatial concentration; it therefore cannot be interpreted as an equally favourable development for all business groups and territories. Different reference years, changing coverage of wartime statistics and current-price financial data limit comparability; the relationships identified do not, in themselves, establish the role of relocation or demonstrate growth in real economic performance.

Keywords: business structure, enterprises, individual entrepreneurs, regional redistribution, territorial communities, war, Zakarpattia.

Probléma felvetése. A 2022-ben országos szinten kiterjedtté vált orosz–ukrán háború nemcsak az ukrajnai vállalkozások működési feltételeit változtatta meg, hanem a gazdasági aktivitás térbeli szerkezetét is. Kárpátalja megye közvetlen harci cselekményektől távolabb fekvő, határ menti terület, ezért egyszerre vált befogadó térséggé a belső menekültek és a relokált vállalkozások számára, miközben saját vállalkozói bázisát is érintette a munkaerő-elvándorlás, a kereslet átalakulása, a finanszírozási kockázatok és az országos gazdasági visszaesés jelentős sokkhatása. E folyamatok kiindulópontja nem vezethető le kizárólag a vállalkozások számának változásából: a regionális átrendeződés valós alakulását a vállalatméret, a szervezeti forma (Kft, Rt, magánvállalkozás, farmergazdság stb.), a gazdasági teljesítmény és a területi koncentráció együttes vizsgálatával lehet értelmezni.

A tanulmány fókuszba Kárpátalja vállalkozási szerkezetén és a háborús években megfigyelhető országos, megyei, járási és kistérségi elmozdulásokon van. A vizsgálat külön kezeli a működő vállalkozások teljesítménystatisztikáját és a regiszterállományokat, mert az aktív gazdasági szereplő, a jogi személy és a természetes személy vállalkozó (Фон = FOP) eltérő statisztikai kategória.

A legfrissebb kutatások és publikációk elemzése. A kárpátaljai vállalkozásszerkezet vizsgálatának közvetlen regionális bázisát Bacsó és Pataki monográfiája jelenti, amely történeti összefüggésben rendszerezi, s azt empirikus kutatásokkal egészíti ki a megye társadalmi-gazdasági adottságait, vállalkozási sajátosságait, valamint a közelmúlt válságfolyamatainak helyi következményeit [1]. A szerzők megközelítése bemutatja, hogy Kárpátalja vállalkozási helyzete csak a térség sajátos településszerkezetének, határ menti fekvésének, munkaerőpiaci sajátosságainak és gazdasági örökségének figyelembevételével értelmezhetők. E regionális emeli ki Belitski, Cherkas és Khlystova kutatása is, amely két ukrain régió tapasztalatai alapján a vállalkozói kultúrát, a formális és informális hálózatokat, valamint a pénzügyi forrásokhoz való hozzáférést a konfliktuskörnyezetben működő vállalkozói ökoszisztéma meghatározó tényezőiként azonosítja [2]. Eredményeik szerint a vállalkozói aktivitást nem kizárólag az országos intézményi feltételek alakítják, hanem jelentős szerepet játszanak a régiókban kialakult kapcsolatrendszerek és helyspecifikus gazdasági adottságok is.

Az ukrain háborús vállalkozásáthelyezések szakirodalma elsősorban a relokáció területi irányait, ágazati összetételét és intézményi feltételeit vizsgálja. Lavreniuk és szerzőtársai a vállalkozások áthelyezésében követett stratégiák mellett a fogadó régiók közigazgatási és gazdaságfejlesztési szerepét is bemutatják, hangsúlyozva, hogy a relokált vállalkozások beilleszkedése nem választható el a regionális intézmények támogató tevékenységétől [3]. Kornyliuk regisztrációs, földrajzi és pénzügyi adatok összekapcsolásával tárja fel az áthelyezett ukrain vállalkozások szektorális és regionális sajátosságait [4]. A cikk arra is felhívja a figyelmet, hogy a vállalkozások székhelyváltozása önmagában még nem bizonyítja a gazdasági tevékenység teljes körű területi áthelyeződését. A regisztrációs adatok ezért elsősorban a vállalkozások formális térbeli eloszlásának és annak változásának feltárására alkalmasak, míg a tényleges helyi működés megítéléséhez foglalkoztatási, árbevételi és egyéb teljesítménymutatók bevonására is szükség van.

A vállalkozások területi szerkezetének értelmezéséhez megfelelő elméleti keretet biztosít a vállalkozói ökoszisztémák megközelítése. Stam és van de Ven a vállalkozói aktivitást egy adott területen egymással kölcsönhatásban álló intézményi, gazdasági és társadalmi tényezők eredményeként értelmezi, és többdimenziós mérési rendszert dolgoz ki a regionális vállalkozói ökoszisztémák vizsgálatára [5]. A megközelítés jelentőségét Queissner, Stolz és Weiss 257 kvantitatív kutatást feldolgozó elemzése is megerősíti. A vizsgálat eredményei alapján megállapítható, hogy a vállalkozói aktivitás szempontjából különösen a piaci kereslet, a rendelkezésre álló humán erőforrás és a finanszírozás meghatározó, miközben az eredményes vállalkozásokat a tudás, a

vállalkozói kultúra és a támogató szolgáltatások is érdemben befolyásolják [6]. Tehát a vállalkozások számának változása önmagában nem nyújt teljes képet egy térség vállalkozási rendszeréről: a szervezeti forma, a vállalatméret, az ágazati összetétel és a gazdasági teljesítmény együttes vizsgálata szükséges.

A regionális vállalkozási aktivitás időbeli alakulását vizsgáló kutatások a térszerkezet tartósságára és fokozatos változására egyaránt rámutatnak. Fritsch, Potter, Qian és Fotopoulos három ország hosszú idősorain kimutatja, hogy a regionális vállalkozási teljesítmény jelentős időbeli perzisztenciát mutat, ugyanakkor egyes térségek pozíciója számottevően javulhat vagy romolhat az országon belüli rangsorban [7]. Ezért indokolt, hogy a vállalkozási dinamika elemzésekor az abszolút vállalkozásszám mellett az adott régió országos részesedésének és relatív pozíciójának változását is figyelembe vegyük.

A telephelyválasztással és a relokációval foglalkozó nemzetközi eredmények arra figyelmeztetnek, hogy a vállalatalapítás és a már működő vállalkozások költözése eltérő eredetű gazdasági döntés lehet. Krenz vállalati és regionális statisztikák összekapcsolásával különíti el a két folyamatot. A telephelyváltást többek között az elérhetőség, az infrastruktúra és a munkaerő minőségének területi különbségeivel magyarázza [8]. Ennek megfelelően a vállalkozások regisztrációs címének megváltozása a regionális átrendeződés fontos, de önmagában nem elégséges bizonyítéka, ki kell tudni mutatni a reálgazdasági változást is.

A területi koncentráció jelentőségét Delgado, Porter és Stern klaszterkutatása is alátámasztja. Eredményeik szerint az egymáshoz kapcsolódó gazdasági tevékenységek regionális jelenléte kedvezően befolyásolja az új vállalkozások létrejöttét, foglalkoztatását és fennmaradását [9]. A vállalkozássűrűség így nem pusztán mennyiségi koncentrációként, hanem a kapcsolódó ágazatok és gazdasági tevékenységek térbeli együttállásaként is értelmezendő.

A vállalkozásszerkezet ágazati átalakulásához további támpontot ad az evolúciós gazdaságföldrajz elméleti és gyakaorlati kutatása. Neffke, Henning és Boschma szerint a régiók nagyobb valószínűséggel diverzifikálódnak olyan új gazdasági tevékenységek irányába, amelyek technológiai vagy tudásbeli kapcsolatban állnak a már meglévő regionális ágazati bázissal, vagyis a regionális szerkezetváltozás jellemzően a korábban kialakult vállalkozási és ágazati szerkezetre épül. [10].

Most vizsgáljuk meg, mint kutatási módszertani alap, hogy a szakirodalmak milyen kérdéseket vizsgálnak vállalkozói aktivitás területi mérésének megállapítására. Például Andrews és szerzőtársai a vállalkozói ökoszisztémák térképezésére kidolgozott rendszerük az adminisztratív vállalkozásregisztereket több földrajzi szinten alkalmazza, ugyanakkor megkülönbözteti a vállalkozások mennyiségét, minőségét és későbbi teljesítményét. Megközelítésük alapján az új bejegyzések vagy a regisztrált vállalkozások magas száma nem tekinthető automatikusan a regionális vállalkozási teljesítmény javulásának. A különböző területi szinteken képzett mutatók összevetése mellett ezért szükséges az árbevételi, foglalkoztatási és pénzügyi adatok bevonása is [11].

Folytatva a szakirodalmi vizsgálat módszertani sajátosságait, fontos megemlíteni Lee tranzakciós költségekre épülő elemzését, melyben a relokáció vállalati következményeit árnyalja. Feltárása szerint a relokáció hatását a költözés távolsága és költségei is befolyásolják, ezért a székhelyváltás nem minden esetben jár együtt a vállalati teljesítmény javulásával [12]. Ez tovább erősíti azt a módszertani követelményt, hogy a regisztrációs mozgásokat és a tényleges gazdasági teljesítmény változását elkülönítve kell vizsgálni.

A feldolgozott szakirodalom alapján a vállalkozási szerkezet regionális vizsgálatában egyaránt értékelni szükséges a vállalkozói aktivitás országon belüli területi eloszlását, a vállalatméret és a szervezeti-jogi formák sajátosságait, valamint a formális regisztrációs átrendeződés és a tényleges gazdasági teljesítmény kapcsolatát. A feltárt nemzetközi kutatások többnyire e kérdések valamelyikére összpontosítanak, miközben ritkábban kapcsolják össze az országos, megyei, járási és kistérségi adatokat. A jelen kutatás ezt a rést kívánja Kárpátalja vonatkozásában ellensúlyozni.

A cikk céljainak megfogalmazása. A cikk célja Kárpátalja vállalkozási szerkezetének és területi eloszlásának összehasonlító feltárása a háború előtti (2021) és a háborús időszakban (2022-2024), továbbá annak meghatározása, hogy a megye országos súlyának, vállalatméret-struktúrájának, egyéni vállalkozói arányának, járási teljesítményének és kistérségi szervezeti összetételének változásai milyen regionális átrendeződést jeleznek.

A vizsgálat három kérdésre keresi a választ. Először: változott-e Kárpátalja részesedése Ukrajna aktív vállalkozásaiból és vállalati árbevételéből? Másodszor: milyen vállalatméret-, és teljesítményszerkezet jellemzi Kárpátalját? Harmadszor: mely járásokban és kistérségekben koncentrálódnak a jogi személyek, az egyéni vállalkozások és az egyes szervezeti-jogi formák?

Vizsgálandó tézis: a háborús évek Kárpátalján nem egységes vállalkozásszám-változást, hanem több szintű regionális átrendeződést hozhattak létre.

Módszerek és metodológia. A kutatás szekunder, kvantitatív adatfeldolgozásra épül. A fő adatforrás a Kárpátalja járási és kistérségi vállalkozási adatait 2022–2026 között, valamint Ukrajna és a megyék összehasonlító mutatóit tartalmazó statisztikai adatbázis. A források között az Ukrán Állami Statisztikai Szolgálat [13], a Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal [14], valamint a 2026. július 1-jei hivatalos regiszterközlések [28; 29] szerepelnek.

A háború előtti bázisév, mint referenciaév, 2021. A dinamikus összevetések a mutatók elérhetőségéhez igazodva 2022–2024 között valósulnak meg, viszont a kistérségi jogi személyi és egyéni vállalkozói állomány egy 2026. július 1-jei keresztmetszet. A területi hierarchia három szintet kapcsol össze: országos (Ukrajna) és megyei, majd megyei (Kárpátalja) illetve bontva annak hat járása, valamint a kistérségek. Az elemzésben százalékos változást, országos és megyei részesedést, egy vállalkozásra jutó árbevételt, méretkategória-arányt, pénzügyi eredményeket, rangsort és koncentrációs mutatókat számítunk. Az indikátorválasztást a területi vállalkozói ökoszisztémák mérési logikája [5, 6], a regionális vállalkozási teljesítmény időbeli

vizsgálata [7], valamint a vállalat alapítás és a relokáció elkülönített kezelése [8] alapozza meg. A folyóáras árbevétel és pénzügyi eredmény időbeli változását inflációs korrekció nélkül nem tekintjük reálnövekedésnek (jelen cikk keretében nem vizsgáltuk a nominális hatást).

Ezen felül az adatértelmezés három korlátot kezel. A kisvállalkozási kategória az ukrán statisztikában tartalmazhatja a mikrovállalkozásokat, ezért a mikro-, kis- és középvállalkozás-összesítésnél el kell kerülni a kettős számbavételt. Az egyéni vállalkozás nem jogi személy, így nem vonható össze automatikusan a vállalati állománnyal. Végül a regisztrációs cím nem bizonyítja a tényleges működés helyét, ami különösen a relokált és klaszterhez kötődő vállalkozások elemzésében lényeges (szakirodalmi részben feltártak szerint).

1. táblázat

A kutatás elemzési mátrixa

Vizsgálati szint	Időszak	Fő mutatók	Összehasonlítás
Ukrajna és megyék	2021–2024	aktív vállalkozás, árbevétel	országos részesedés, rang
Kárpátalja	2023–2024	méretstruktúra, egyéni vállalkozások, intenzitás	országos átlag
Hat járás	2021, 2022, 2024	egyéni vállalkozások, foglalkoztatás, árbevétel, pénzügyi eredmény	járási különbségek
Kistérségek	2026. július 1.	regisztrált jogi személy és egyéni vállalkozó	koncentráció és szerkezet

* Forrás: a szerzők kutatási terve.

Az összehasonlíthatóság biztosításához minden mutatóhoz külön rögzítjük a statisztikai egységet, a területi szintet, a referenciaévet és a lefedettségi korlátot.

2. táblázat

A fő változók mérési rendszerezése

Változó	Mérési tartalom	Területi szint	Fő értelmezési korlát
Aktív vállalkozás	a statisztikai évben működő és jelentő vállalkozás	ország, megye	a háborús lefedettség évenként változhat
Regisztrált jogi személy	ЄДПІОУ-állomány adott időpontban	megye, járás, kistérség	nem azonos az aktív for-profit vállalkozással
Egyéni vállalkozó	regisztrált természetes személy vállalkozó	ország, megye, járás, kistérség	nem jogi személy; teljesítményadata korlátozott
Vállalatméret	nagy, közép, kis és mikro kategória	ország, megye	a kis kategória tartalmazhatja a mikrót
Árbevételi intenzitás	vállalati árbevétel egy aktív vállalkozásra	ország, megye	folyó ár és ágazati összetétel befolyásolja
Területi koncentráció	járási vagy kistérségi részesedés az állományból	járási, kistérségi	székhelyalapú mutató, nem telephelyi census

* Forrás: a szerzők kutatási terve.

A kutatási eredmények bemutatása. Az eredményfejezet a területi szinteket felülről lefelé (országostól kistérség felé) haladva kapcsolja össze. Ez lehetővé teszi, hogy Kárpátalja országos pozícióját, majd a megyén belüli járási és kistérségi különbségeket egymásra épülő területi szinteken értelmezzük.

Kárpátalja országos súlyának változása. A statisztikai elemzés alapján megállapítható, hogy Kárpátalja országos vállalkozási súlya a 2021–2024 közötti időszakban erősödött, miközben az aktív vállalkozások száma a megyében is elmaradt a háború előtti szinttől. A változás az árbevételi részesedésben lényegesen nagyobb volt, mint a vállalkozásszám alapján mért arányban. Az összevetés az ukrán strukturális vállalkozásstatisztika aktív, jogi személyiségű vállalkozásaira vonatkozik, az egyéni vállalkozók, a bankok és a költségvetési intézmények nélkül. Árbevétel alatt az értékesített termékek, áruk és szolgáltatások minimális, folyó áras értékét értjük. Az országos részesedéseket az azonos évre és statisztikai körre vonatkozó megyei és országos adatok hányadosaként, az egy vállalkozásra jutó árbevételt pedig az árbevétel és az aktív vállalkozásszám arányaként számítottuk [15; 16].

A 2021. évi 6572 kárpátaljai aktív vállalkozással szemben 2022-ben 4899 ilyen vállalkozást tartottak nyilván, ami 25,5%-os visszaesést jelentett. Az országos csökkenés ennél nagyobb volt (29,4%-os). A 2023. évi részleges visszarendeződés Kárpátalján 16,1%-os, országosan 17,5%-os növekedéssel járt, 2024-ben azonban ismét mérséklődött a vállalkozói szám: a megyében 5370, Ukrajnában 285 597 aktív vállalkozás szerepelt. A 2021-es bázishoz képest ez Kárpátalján 18,3%-os, országosan 23%-os csökkenést jelent. A megye vállalkozásszám szerinti országos részesedése így 1,77%-ról 1,88%-ra, mintegy 0,11 %-al emelkedett. Ez az értéke tehát relatív pozíciójavulás, nem pedig a háború előtti vállalkozásállományhoz viszonyított számbeli bővülés (3. táblázat) [15].

3. táblázat

Kárpátalja és Ukrajna vállalkozási mutatói 2021–2024 között

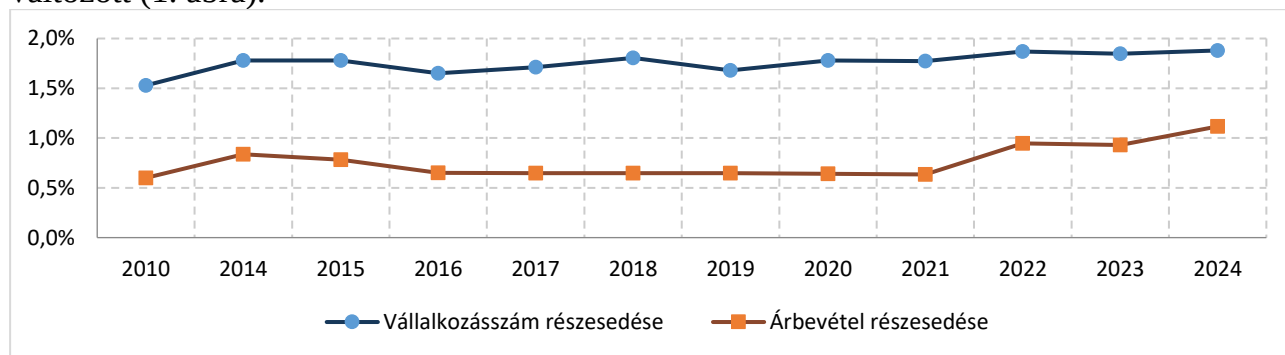
Mutató	2021	2022	2023	2024
Aktív vállalkozások – Ukrajna (db)	370 834	261 924	307 852	285 597
Aktív vállalkozások – Kárpátalja (db)	6 572	4 899	5 687	5 370
Kárpátalja vállalkozásszám-részesedése (%)	1,77	1,87	1,85	1,88
Árbevétel – Ukrajna (milliárd UAH)	13 616,79	11 033,02	13 456,37	15 688,79
Árbevétel – Kárpátalja (milliárd UAH)	86,41	104,51	125,14	175,21
Kárpátalja árbevételi részesedése (%)	0,63	0,95	0,93	1,12
Árbevétel / vállalkozás – Ukrajna (millió UAH)	36,72	42,12	43,71	54,93
Árbevétel / vállalkozás – Kárpátalja (millió UAH)	13,15	21,33	22,01	32,63
Kárpátalja fajlagos árbevétele (Ukrajna = 100%)	35,81	50,64	50,34	59,39

Forrás: saját számítás a Derzssztat regionális vállalkozásszám- és árbevételi táblái alapján [15; 16].

Az árbevételi adatok a jelentősebb területi elmozdulást jeleznek. Kárpátalja vállalkozásainak összes árbevétele a 2021. évi 86,41 milliárd hrivnyáról 2022-re 104,51

milliárdra nőtt, miközben az országos érték 19,0%-kal visszaesett. Ennek következtében a megye részesedése egyetlen év alatt 0,63%-ról 0,95%-ra nőtt. A 2023-as 0,93%-os arány után 2024-ben az árbevétel 175,21 milliárd hrvnyára, az országos részesedés 1,12%-ra nőtt. A teljes vizsgált időszakban a kárpátaljai nominális árbevétel 102,8%-kal, az országos 15,2%-kal emelkedett. Ennek köszönhetően a megye árbevételi így 0,48 %-al, relatív értelemben mintegy 76 %-kal bővült [16].

A hosszabb távú összevetésben a két részesedési mutató eltérő pályája rajzolódik ki. A 2010-es viszonyítási pontban Kárpátalja az ország aktív vállalkozásainak 1,53 %-át, árbevételének 0,60 %-át adta [17]. A 2014–2021 közötti években a vállalkozásszám szerinti részesedés 1,65–1,81 %, az árbevételi hányad 0,63–0,84 % között alakult [15; 16]. A háborús években tehát elsősorban az értékesítési súly emelkedése különült el a korábbi értékektől; a vállalkozásszám alapján mért részesedés jóval kisebb mértékben változott (1. ábra).

1. ábra. Kárpátalja országos súlya, 2010–2024

Forrás: saját szerkesztés [15–17] alapján.

Az egy aktív vállalkozásra jutó árbevétel ugyancsak a megye relatív pozíciójának javulását mutatja. A kárpátaljai érték 2021-ben 13,15 millió hrvnya volt, szemben a 36,72 milliós országos átlaggal, vagyis annak csupán 35,8 %-át érte el. Ez az arány 2022-ben 50,6 %-ra emelkedett, 2023-ban 50,3 % körül alakult, majd 2024-ben 59,4 %-ra nőtt. Az utolsó vizsgált évben egy kárpátaljai aktív vállalkozásra 32,63 millió, országosan 54,93 millió hrvnya árbevétel jutott. A különbség tehát szűkült, de a megyei átlag továbbra is mintegy 41 %-kal elmaradt az országostól. A fajlagos érték (egy vállalkozásra jutó árbevétel) emelkedésében a növekvő forgalom és a 2021-esnél kisebb vállalkozásszám egyaránt szerepet játszott.

Az eredmények alapján Kárpátalja a háborús években a megfigyelt ukrainai vállalkozási körön belül nagyobb gazdasági súlyt képviselt, mint 2021-ben, az árbevétel mutatója alapján. Az elmozdulás azonban önmagában nem bizonyítja a vállalkozások relokációját vagy a helyi reálteljesítmény hasonló mértékű növekedését. A folyó áras értékeket az árak és az ágazati összetétel változása is befolyásolja, az országos nevezőt pedig a területi lefedettség szűkülése módosítja [15; 16]. A számbeli visszaesés sem azonosítható automatikusan vállalkozásmegszűnésekkel. A most feltárt összefüggés ezért a megye relatív vállalkozási és értékesítési pozíciójának javulásaként értelmezhető.

Vállalatméret és egyéni vállalkozói szerkezet. Kárpátalja vállalkozási szerkezetét a kis méretű szervezetek számbeli túlsúlya jellemzi, gazdasági súlyuk azonban jelentős szóródást mutat az állományon belül. A vállalatméret és a szervezeti forma két különböző vizsgálati szempont: a 2024-es méretbontás az aktív jogi személyiségű vállalkozásokat osztályozza, míg a 2023-as szervezeti összevetés az egyéni vállalkozókat is magában foglaló gazdaságiszereplő-körre terjed ki. Az egyéni vállalkozó természetes személy (FOP), nem jogi személy, ezért nem tekinthető a jogi személyiségű vállalkozások mellett felsorolt újabb méretkategóriának.

A 2024-es hivatalos közlésben a megye 5370 aktív vállalkozásából 8 nagy-, 265 közép- és 5097 kisvállalkozás volt. A kisvállalkozások között 4392 mikrovállalkozásként volt nyilvtántartva. Az átfedésmentes bemutatáshoz a 4. táblázat a kisvállalkozásokat mikrovállalkozásokra és a mikrokategórián kívüli kisvállalkozásokra bontja. Utóbbiak száma 705 [18].

4. táblázat

Kárpátalja vállalkozásainak méret- és árbevételi szerkezete 2024-ben

Méretkategória	Vállalkozás (db)	Számarány (%)	Árbevétel (milliárd UAH)	Árbevételi arány (%)
Nagyvállalkozás	8	0,15	48,89	27,91
Középvállalkozás	265	4,93	85,17	48,61
Kisvállalkozás, mikro nélkül	705	13,13	28,15	16,07
Mikrovállalkozás	4 392	81,79	13,00	7,42
Összesen	5 370	100,00	175,21	100,00

Forrás: saját számítás [18; 19] alapján. Megjegyzés: a kisvállalkozások mikro nélküli adata a kis- és a mikrokategória különbsége.

A mikrovállalkozások az aktív vállalkozások 81,79 %-át, a kisvállalkozások a mikrovállalkozásokkal együtt 94,92 %-át tették ki. E számbeli dominancia mellett a mikrovállalkozások az árbevételnek mindössze 7,42%-át, a teljes kisvállalkozási kör 23,48%-át realizálta. Ezzel szemben a nagy- és középvállalkozások együttesen az állomány 5,08%-át, az értékesítés 76,52%-át képviselték. A legnagyobb árbevételi hányad, 48,61 %, a középvállalkozásokhoz kapcsolódott, míg a nyolc nagyvállalkozás részesedése 27,91 % volt [18; 19]. A méretcsoportok közötti eltérés arra utal, hogy a megye vállalkozási bázisának kiterjedtségét és értékesítési teljesítményét eltérő vállalati körök határozzák meg, ugyanakkor az aggregált adatok nem tárják fel az egyes csoportokon belüli vállalati koncentrációt.

Az egyéni vállalkozók bevonása lényegesen szélesebb szervezeti bázist tár fel. Kárpátalján 2023-ban 48 761 aktív gazdasági szereplőt tartalmazott a statisztika: 5687 jogi személyiségű vállalkozást és 43 074 egyéni vállalkozót [20]. Az utóbbiak aránya 88,34 % volt, ami 4,43 százalékponttal haladta meg a 83,91%-os országos értéket. Egy jogi személyiségű vállalkozásra a megyében 7,57, országosan 5,21 egyéni vállalkozó jutott (5. táblázat). A szervezeti összetétel így az országosnál erőteljesebb természetes személy vállalkozói jelenlétet jelez [21].

A szervezeti kör megválasztása Kárpátalja országos súlyának értékelését is módosítja. A megye 2023-ban az ukrainai jogi személyiségű vállalkozások 1,85 %-át,

az egyéni vállalkozók 2,68%-át, a két csoportot együtt tekintve az aktív gazdasági szereplők 2,55 %-át adta [21].

5. táblázat

Az aktív gazdasági szereplők szervezeti összetétele 2023-ban

Mutató	Ukrajna	Kárpátalja
Aktív gazdasági szereplők összesen (db)	1 913 193	48 761
Jogi személyiségű vállalkozások (db)	307 852	5 687
Egyéni vállalkozók (db)	1 605 341	43 074
Egyéni vállalkozók aránya (%)	83,91	88,34
Jogi személyiségű vállalkozások aránya (%)	16,09	11,66
Egyéni vállalkozó / jogi személyiségű vállalkozás arány	5,21	7,57

Forrás: saját számítás [20; 21] alapján.

Az előző alpont vállalkozásszám szerinti részesedése tehát nem általánosítható az egyéni vállalkozókat is magában foglaló teljes körre. A két év keresztmetszeti adatai együttesen a kis méretű és az egyéni formában működő szereplők kiterjedt jelenlétét, valamint a jogi személyiségű vállalkozások árbevételének nagy- és középvállalati súlypontját mutatják. A 2023-as szervezeti és a 2024-es méretadatok azonban nem összeadhatók, és önmagukban nem igazolják, hogy e szerkezeti sajátosságokat a háború hozta létre; ehhez azonos fogalmi körű, többéves összehasonlítás szükséges.

Járási különbségek. A megye pozíciójának változása jelentős belső területi különbségekből adódnak, ezért fontos, hogy mélyítsük a kutatást és alacsonyabb közigazgatási szinteken vigyük tovább az elemzést. A hat járás 2021-es bázisadatai a vállalkozási tevékenység és az árbevétel eltérő mértékű koncentrációját mutatják, míg a 2022-2024-es éve pénzügyi adatai az eredményképződés területi súlypontjainak elmozdulását mutatják. A bázis az aktív jogi személyiségű vállalkozásokat és az egyéni vállalkozókat egyaránt tartalmazza. Fontos megjegyezni, hogy a pénzügyi eredmények összevetése kizárólag a jogi vállalati körre korlátozódik [22–27].

A megfigyelt gazdasági szereplőknél 159 702 foglalkoztatottat tartottak nyilván, összes árbevételük 117,38 milliárd hrvnya volt (6. táblázat).

6. táblázat

A hat járás vállalkozási és foglalkoztatási bázisa 2021-ben

Járás	Aktív szereplő (db)	Jogi személyiségű vállalkozás (db)	Egyéni vállalkozó (db)	Létszám (fő)	Árbevétel (milliárd UAH)
Beregszászi	6 985	960	6 025	20 450	10,22
Munkácsi	10 847	1 430	9 417	40 980	30,49
Rahói	1 925	212	1 713	6 370	2,02
Técsői	5 148	369	4 779	13 679	11,00
Ungvári	15 360	2 903	12 457	55 824	52,56
Huszt	7 681	698	6 983	22 399	11,09
Kárpátalja összesen	47 946	6 572	41 374	159 702	117,38

Forrás: saját szerkesztés [22–24] alapján. Megjegyzés: az aktív szereplők, a foglalkoztatotti létszám és az árbevétel összesített adatai a vállalkozásokat és az egyéni vállalkozókat egyaránt tartalmazzák; bankok és költségvetési intézmények nélkül. Az árbevétel folyó áras adat.

Az Ungvári és a Munkácsi járás együttesen a gazdasági szereplők 54,66 %-át, a foglalkoztatottak 60,62 %-át és az árbevétel 70,75 %-át adta. A jogi személyiségű vállalkozások körében a két járás súlya még nagyobb volt: a vállalkozásszám 65,93 %-a és az árbevétel 76,88 %-a kapcsolódott hozzájuk [22–24]. Ez arra utal, hogy az értékesítési teljesítmény területileg erősebben koncentrált, mint a gazdasági szereplők állománya. A szervezeti összetétel szintén járásonként eltérő gazdasági bázist jelez. Az egyéni vállalkozók számaránya az Ungvári járásban 81,10%, a Técsőiben 92,83% volt [22]. Utóbbi járásban a foglalkoztatottak 61,72%-a, a Husztiban 56,06%-a az egyéni vállalkozói körhöz kapcsolódott, míg az Ungvári járásban ez az arány 34,73%-ot tett ki [23]. A Rahói járás mindhárom összesített bázismutató alapján a legkisebb gazdasági súlyt képviselte, az árbevételének ugyanakkor több mint felét (54,85 %) az egyéni vállalkozók realizálták [24]. A járási különbség így nem pusztán a szereplők számában, hanem a jogi személyiségű vállalkozások és az egyéni vállalkozók eltérő foglalkoztatási és értékesítési szerepében is megjelent. A 2021-es évi adózás előtti eredmény mind a hat járásban pozitív volt, a megyei szaldó 6,06 milliárd hrvnyát tett ki, melynek 59,79 %-a a Munkácsi, 27,35%-a az Ungvári járásban képződött [25]. A 2022-es évben, amikor is az első háborús sokkhatás megjelent, ezzel szemben két járásban veszteséges egyenleget mutattak. A Munkácsi járás szaldója –671,77 millió, a Técsői –238,92 millió hrvnya volt, miközben a megye egészében –132,37 milliós eredmény alakult ki [26]. A nyereséges cégek többsége tehát önmagában nem biztosított pozitív összesített eredményt.

7. táblázat

Adózás előtti eredmény és a nyereséges vállalkozások aránya járásonként

Járas	Eredmény 2021	Eredmény 2022	Eredmény 2024	Arány 2021	Arány 2022	Arány 2024	Változás 2024– 2021
Beregszászi	270,52	63,79	352,53	80,2	75,4	75,3	-4,9
Munkácsi	3 625,38	-671,77	1 677,50	74,1	70,5	73,7	-0,4
Rahói	34,64	13,23	88,44	79,0	80,5	72,8	-6,2
Técsői	194,12	-238,92	327,88	77,8	75,5	79,0	1,2
Ungvári	1 658,23	545,41	16 061,22	68,2	64,4	68,4	0,2
Huszt	280,59	155,90	433,81	79,4	73,8	78,5	-0,9
Kárpátalja összesen	6 063,48	-132,37	18 941,38	73,2	69,5	72,4	-0,8

Forrás: saját szerkesztés és számítás [25–27] alapján. Mértékegységek: eredmény – millió UAH, folyó áron; nyereséges vállalkozások aránya – %; az arány változása – százalékpont.

2024-ben valamennyi járás pénzügyi szaldója ismét pozitív volt, de a megyei többlet eloszlása lényegesen különbözött a 2021-esétől. A 18,94 milliárd hrvnyás megyei eredményből 16,06 milliárd, azaz 84,79% az Ungvári járáshoz kapcsolódott, miközben ott a vállalkozások 68,4 %-a volt nyereséges (ez továbbra is a legalacsonyabb

járási arány). A legmagasabb értéket a Técsői járás mutatta 79,0 %-kal [27]. A megyei szaldó emelkedése így nem jelentette a nyereséges működés azonos mértékű terjedését. A többi öt járás együttes eredménye a 2021-es 4,41 milliárdról 2024-re 2,88 milliárd hrvnyára csökkent (a Munkácsi járás 1,68 milliárdos szaldója is elmaradt a háború előtti 3,63 milliárdtól) [25; 27].

A nyereséges vállalkozások aránya 2024-ben csak a Técsői és az Ungvári járásban haladta meg a 2021-es szintet, rendre 1,2 és 0,2 százalékponttal. A legnagyobb elmaradás a Rahói (–6,2 százalékpont) és a Beregszászi járásban (–4,9 százalékpont) jelentkezett. Megyei szinten a nyereséges vállalkozások aránya 73,2%-ról 72,4%-ra mérséklődött [25; 27]. Az összevetés tehát az adózás előtti eredmény erőteljes ungvári összpontosulását és a járások eltérő jövedelmezőségét táárja fel.

Kistérségi szint elemzése. A kistérségi bontás a járási eredmények mögött húzóó regisztrációs koncentrációt, valamint a jogi személyek és az egyéni vállalkozók területi eloszlását tükrözi. Az elemzés a 2026. július 1-jei hivatalos regiszterközlésekre épül. Módszertani megfontolásként fontos megjegyezni, hogy a jogi személyek állománya nem kizárólag üzleti vállalkozásokat foglal magába, és a bejegyzett státusz nem igazolja feltétlenül az aktív működést. A megyei összesítés 28818 jogi személyt és 44 758 egyéni vállalkozót mutat, összesen 73 576 regisztrált szereplőt. A 64 kistérség tekintetében a jogi személyek teljes megyei számát fedik le, az egyéni vállalkozók közül azonban csak 44 478-at. A 280 rekordos eltérés nem számítási hiba, hanem, ahogy a forrás megjegyzi, a magasabb területi szinten rögzített helyazonosítók miatt az összesítések eltérhetnek. Az Ungvári és a Munkácsi kistérség együtt a regisztrált jogi személyek 43,54%-át, az egyéni vállalkozók 35,6%-át, a két állomány összes megyeszámának 38,71%-át adta. Ha a Huszti, Nagyszőlősi és Beregszászi kistérségeket is hozzávesszük, az öt legnagyobb egység részesedése 53,2% lett; a jogi személyeken belül 57%, az egyéni vállalkozók között 50,73%. Így a koncentráció erősebb a jogi személyek körében, mint az egyéni vállalkozók között. Ezek a különbségek a regisztráció területi megoszlását jelzik, nem pedig a helyben előállított hozzáadott érték vagy a foglalkoztatás koncentrációját (8. táblázat).

8. táblázat

A regisztrált állomány kistérségi koncentrációja 2026. július 1-jén

Kistérség / csoport	Jogi személy (db)	Egyéni vállalkozó (db)	Együtt (db)	Megyei arány (%)
Ungvári	9 313	9 499	18 812	25,57
Munkácsi	3 234	6 433	9 667	13,14
Huszti	1 417	2 706	4 123	5,60
Nagyszőlősi	954	2 499	3 453	4,69
Beregszászi	1 508	1 567	3 075	4,18
További 59 kistérség	12 392	21 774	34 166	46,44
Kistérséghez nem rendelt különbözet	0	280	280	0,38
Megye összesen	28 818	44 758	73 576	100,00

Forrás: saját számítás [28; 29] alapján. Lefedettsé: teljes hivatalos megyei regiszter; a 64 kistérség öt legnagyobb összesített állománya külön, a további 59 együtt szerepel.

A kutatás következő szakaszában a határ menti térség és a megye nagyvárosi központjai vállalkozási szerkezetének részletes összehasonlítását tervezzük. A területi kört a kutatási adatbázisban szereplő tizenhét kistérség alapján határozzuk meg, ami egy célzott kutatási lehatárolás, nem valamennyi határ menti kistérség teljes körű felsorolása. A 9. táblázat, valamint a 2. és 3. ábra e területek hivatalos, 2026. július 1-jei regisztrált állományát rögzíti a későbbi vizsgálat kiindulópontjaként. A kijelölt körben 20 053 jogi személy és 28 464 egyéni vállalkozó szerepel, együttesen 48 517 regisztrált szereplő, a megyei állomány 65,94%-a [28; 29].

9. táblázat

A további kutatásba bevont kistérségek regisztrált állománya
2026. július 1-jén

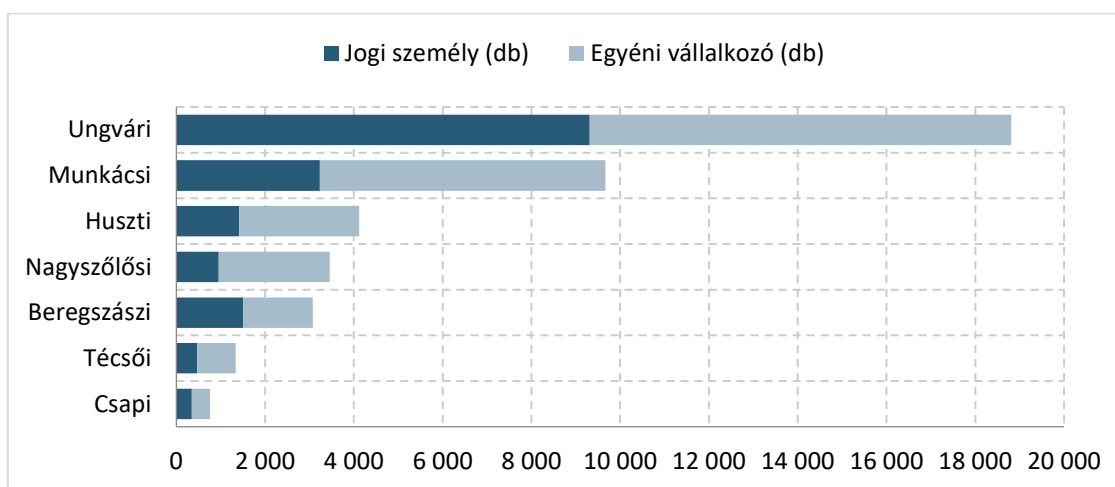
Kistérség	Jogi személy (db)	Egyéni vállalkozó (db)	Együtt (db)	Megyei arány (%)
Ungvári	9 313	9 499	18 812	25,57
Munkácsi	3 234	6 433	9 667	13,14
Huszt	1 417	2 706	4 123	5,60
Nagyszőlősi	954	2 499	3 453	4,69
Beregszászi	1 508	1 567	3 075	4,18
Homoki	668	1 352	2 020	2,75
Aknaszlatinai	356	1 229	1 585	2,15
Técsői	470	864	1 334	1,81
Csapi	348	411	759	1,03
Viski	187	425	612	0,83
Péterfalvai	306	290	596	0,81
Szürtei	296	182	478	0,65
Újlaki	232	202	434	0,59
Bátyúi	166	237	403	0,55
Dobronyi	180	161	341	0,46
Bégányi	157	154	311	0,42
Kaszonyi	161	113	274	0,37
Beregi	100	140	240	0,33
Kijelölt 18 kistérség	20 053	28 464	48 517	65,94
További 46 kistérség	8 765	16 014	24 779	33,68
Területi különbség	0	280	280	0,38
Megye összesen	28 818	44 758	73 576	100,00

Forrás: saját összeállítás és számítás [28; 29] alapján.

A tervezett elemzés az érintett kistérségek ágazati és szervezeti összetételére, a vállalkozások méretére és gazdasági teljesítményére, valamint ezek időbeli változására terjed ki. A nagyvárosi központok és a határ menti térség összevetésénél külön vizsgáljuk majd a regisztráció helye és a tényleges működés közötti kapcsolatot.

Ehhez azonos definíciójú, összehasonlítható időpontokra vonatkozó vállalkozási adatokat és – elérhetőségük szerint – telephelyi, foglalkoztatási és árbevételi információkat kapcsolunk össze. A jelen keresztmetszet a kutatás területi kiindulópontját rögzíti; önmagában nem bizonyít vállalkozásáttelepülést vagy háború okozta átrendeződést.

A kijelölt területeket a központi település jellege szerint városi és falusi kistérségekre bontjuk. A „Városok” csoport a hét városi központú kistérséget foglalja magában, a „Falusi kistérségek” megnevezés pedig a tizenegy községi és nagyközségi központú kistérség összevont elemzési kategóriája. Mindkét ábra a teljes kistérségi állományt mutatja, nem kizárólag a központi település adatait.

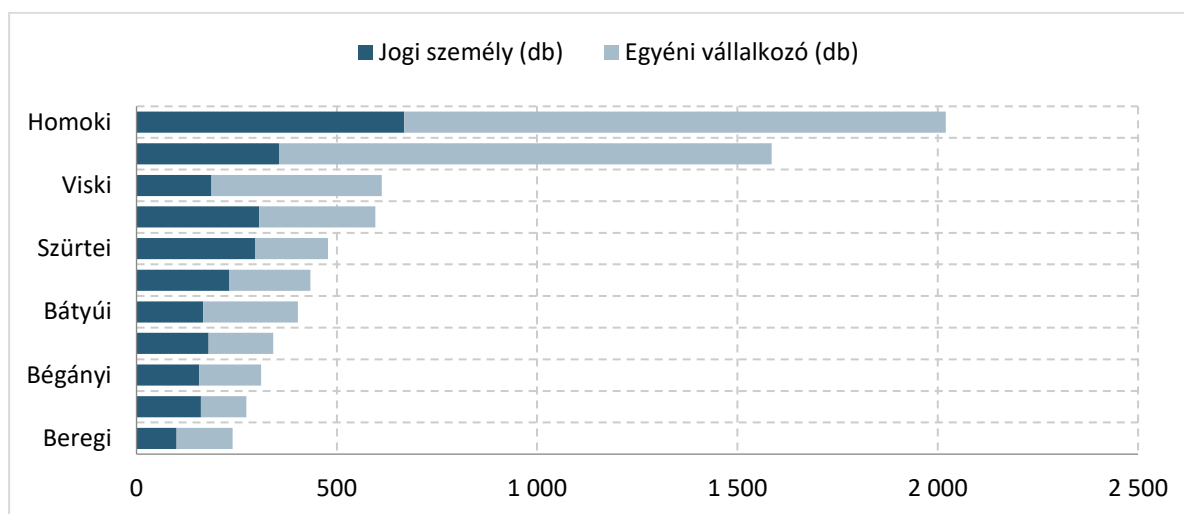

2. ábra. Városok regisztrált állománya

Forrás: saját szerkesztés [28; 29] alapján. Állapot: 2026. július 1.; mértékegység: db. Lefedettség: a 7 kijelölt városi központú kistérség teljes, közzétett jogi személyi és egyéni vállalkozói állománya.

A hét városi kistérségben összesen 17 244 jogi személy és 23 979 egyéni vállalkozó szerepel a nyilvántartásban. A 41 223 regisztrált szereplő a teljes megyei állomány 56,03%-át, a kutatásra kijelölt tizenhét kistérség állományának 84,97%-át adja. A csoporton belül az Ungvári és a Munkácsi kistérség súlya meghatározó: együttesen 28 479 szereplőt, a városi csoport 69,09%-át koncentrálnak.

A további kistérségek között Huszt, Nagyszőlős és Beregszász alkotja a következő nagyságrendi csoportot, míg Técső és Csap nyilvántartott állománya kisebb. Az egyéni vállalkozók aránya a városi csoport egészében 58,17%. A regisztrációs bázis tehát erősen koncentrált, de ebből nem állapítható meg a termelés, a foglalkoztatás vagy az árbevétel hasonló területi megoszlása. A későbbi kutatásnak ezért külön kell vizsgálnia a nyilvántartott állomány és a helyi gazdasági teljesítmény kapcsolatát [28; 29].

3. ábra. Falusi kistérségek regisztrált állománya

Forrás: saját szerkesztés [28; 29] alapján. Állapot: 2026. július 1.; mértékegység: db. Lefedettség: a 11 kijelölt falusi kistérség teljes, közzétett jogi személyi és egyéni vállalkozói állománya, a nagyközségi központú kistérségekkel együtt.

A tizenegy falusi kistérségben 2809 jogi személyt és 4485 egyéni vállalkozót tartanak nyilván. Együttes állományuk 7294, ami a megyei összesítés 9,91%-a; ez kizárólag a kijelölt területek részesedése, nem a megye valamennyi falusi kistérségének súlya. A csoporton belül Homok 2020, Aknaszlatina 1585 regisztrált szereplővel emelkedik ki, együtt az állomány 49,42%-át adják. A többi kilenc kistérség egyenként 240–612 szereplővel rendelkezik. Az egyéni vállalkozók összesített aránya 61,49%, amely 3,32 százalékponttal magasabb a városi csoportnál, ugyanakkor jelentős belső különbségeket takar: Aknaszlatinán e forma aránya 77,54%, Szürtén viszont a jogi személyek vannak többségben, 61,92%-kal. A falusi csoport ezért szervezeti szempontból sem tekinthető egységesnek. A tervezett részletes elemzésben az ágazati összetétel és a tényleges működés adatainak bevonásával vizsgálható majd, hogy e különbségek milyen vállalkozási sajátosságokhoz kapcsolódnak [28; 29].

Következtetések és a kutatás továbbvitelének lehetősége. A vizsgálat azt mutatja, hogy Kárpátalja relatív országos súlya erősödött a háborús években, miközben az aktív vállalkozási bázis zsugorodott. A megye aktív jogi személyiségű vállalkozásainak száma 2021 és 2024 között 6572-ről 5370-re csökkent, ez 18,3 százalékos veszteséget jelentett, ugyanakkor országos részesedése 1,77 százalékról 1,88 százalékra nőtt. Az árbevételi részesedés ennél is nagyobb mértékben emelkedett, 0,63 százalékról 1,12 százalékra, miközben az egy vállalkozásra jutó árbevétel az országos átlag 35,81 százalékaról 59,39 százalékára felzárkózott. A relatív pozíciójavulás tehát nem feltétlenül jár együtt a vállalkozások számának bővülésével vagy a reálteljesítmény növekedésével [15; 16].

A megye vállalkozási szerkezetében a szereplők számbeli súlya és gazdasági teljesítménye jelentősen eltér egymástól. A mikrovállalkozások 2024-ben az aktív vállalkozások 81,79 százalékát tették ki, árbevételük azonban mindössze 7,42 százalék

volt; a nagy- és középvállalkozásokhoz pedig az értékesítés 76,52 százaléka kötődött. Az egyéni vállalkozók 2023-ban az aktív gazdasági szereplők 88,34 százalékát képviselték [18–21].

A területi különbségeket az eredményképződés eltolódása is jelzi: 2024-ben a megyei adózás előtti eredményegyenleg 84,79 százaléka az Ungvári járásban keletkezett, azonban ott a nyereséges vállalkozások aránya a hat járás közül a legalacsonyabb, mindössze 68,4% volt [27]. A 2026. július 1-jei regiszterben az öt legnagyobb állományú kistérség a jogi személyek és egyéni vállalkozók együttes megyei számának 53,18 százalékát koncentrált [28; 29].

Az eredmények Bacsó és Pataki regionális helyzetértékeléséhez [1] kapcsolódva a vállalkozásszerkezet területi és szervezeti egyenlőtlenségeit numerikusan is megvilágítják. A vállalkozások száma és a teljesítmény közötti eltérés indokolja a regionális vállalkozói ökoszisztémák többdimenziós vizsgálatát [5], miközben a nagyvárosi koncentráció összhangban áll a térségi vállalkozási különbségek tartósságát hangsúlyozó megközelítéssel [7]. A relokációs kutatásokkal [3; 8] összevetve azonban a jelen elemzés csak a területi átrendeződés aggregált összefüggéseit tárja fel: nem azonosítja, hogy a változásból mekkora rész tulajdonítható vállalkozás településének, új alapításnak vagy a már működő vállalkozások eltérő teljesítményének.

A következtetések érvényességét az eltérő referenciaévek, a háborús statisztikák változó lefedettsége és a pénzügyi adatok folyó áras jellege korlátozza. Az aktív vállalkozás, a regisztrált jogi személy és az egyéni vállalkozó eltérő statisztikai kört jelöl; a regiszter jogi személyei nem kizárólag üzleti szervezetek. A 2026-os állományból önmagában nem mérhető időbeli koncentráció-növekedés, és a kistérségi sorokban nem megjelenő 280 egyéni vállalkozói rekord miatt további területi bizonytalanság adódik. Kontrollcsoport és vállalati szintű követés hiányában a háború önálló oksági hatása sem különíthető el. Gazdaságfejlesztési szempontból az eredmények területileg és vállalatméret szerint differenciált beavatkozások mérlegelését teszik szükségessé. A nagyvárosi központokban a helyi beszállítói kapcsolatok és a tényleges foglalkoztatási hatások erősítése, a kisebb kistérségekben pedig az egyéni és mikrovállalkozások piacra jutásának, finanszírozásának és üzleti szolgáltatásokhoz való hozzáférése javítása tűnik releváns irányynak. A támogatások értékelését ezért érdemes túlmutatva a regisztrációk számán helyi foglalkoztatási és teljesítményszolgáltatókra is alapozni; az egyes intézkedések hatásosságát a jelen adatok még nem igazolják.

A kutatás folytatása a kijelölt hét városi és tizenegy falusi kistérség összevethető vállalati adatainak összekapcsolására irányul. Az ágazat-, a vállalatméret-, az alapítás és a székhelyváltozás, valamint a foglalkoztatás és az árbevétel együttes követése lehetővé teheti a szerkezeti különbségek és a tényleges relokáció elkülönítését. A bemutatott regiszterállomány ehhez kiindulópontot ad, ugyanakkor nem helyettesíti a további empirikus vizsgálatot. A kutatás összegezett tézise szerint Kárpátalja vállalkozási átrendeződése a vizsgált háborús években az aktív vállalkozásszám csökkenése ellenére javuló országos részesedésben és árbevételi arányban, valamint az eredményképződés

járási súlypontjának eltolódásában jelentkezett, miközben szerkezete részben a mikro- és kisvállalkozások dominanciáját tükrözte.

Finanszírozás. „A Tudományos és Technológiai Minisztérium EKÖP-26-«4» kódszámú egyetemi kutatói ösztöndíj programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült”.

Összeférhetetlenség. Mivel a szerzők kapcsolatban állnak a folyóiratot kiadó intézménnyel, ami esetleges összeférhetetlenséget vagy részrehajlás gyanúját vetheti fel, a cikk közléséről szóló végső döntést (beleértve a bírálók és a szerkesztők kiválasztását is) a szerkesztőbizottság azon tagjai hozzák meg, akik nem állnak alkalmazásban az adott intézménynél.

A mesterséges intelligencia használatára vonatkozó nyilatkozat. A kézirat előkészítése során a szerzők az OpenAI a nyelvi szerkesztésnek a támogatására és forráskutatásra használták. Az adatforrások ellenőrzése, az elemzési döntések, a számszerű eredmények és a következtetések a szerzők felelősségi körébe tartoznak.

Felhasznált irodalmak

1. Bacsó R., Pataki G. Kárpátalja társadalmi-gazdasági helyzetének összehasonlítása napjaink kihívásaiban és a jövőbeni kilátások tükrében : monográfia. Beregszász : II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2024. 308 p. ISBN 978-617-8143-22-0. URL: <https://dspace.kme.org.ua/handle/123456789/4582>
2. Belitski M., Cherkas N., Khlystova O. Entrepreneurial Ecosystems in Conflict Regions: Evidence from Ukraine. *The Annals of Regional Science*. 2024. Vol. 72. P. 355–376. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00168-022-01203-0>
3. Lavreniuk V., Polishchuk Y., Korniliuk A., Horbov V., Ivashchenko A. Government Response on Russian War in Ukraine: Relocating Business. *Problems and Perspectives in Management*. 2023. Vol. 21, no. 4. P. 556–576. DOI: [https://doi.org/10.21511/ppm.21\(4\).2023.42](https://doi.org/10.21511/ppm.21(4).2023.42)
4. Корнилюк Р. Переміщений бізнес в Україні під впливом воєнних ризиків: секторально-регіональний огляд. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-102>
5. Stam E., van de Ven A. Entrepreneurial Ecosystem Elements. *Small Business Economics*. 2021. Vol. 56. P. 809–832. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11187-019-00270-6>
6. Queissner M., Stolz L., Weiss M. A Meta-Analysis of Entrepreneurial Ecosystem Elements and Entrepreneurial Activity. *Small Business Economics*. 2025. Vol. 64. P. 1817–1847. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11187-024-00953-9>
7. Fritsch M., Potter J., Qian H., Fotopoulos G. Persistence and Change in Regional Entrepreneurship Performance: A Three-Economy Comparison. *Regional Studies*. 2025. Vol. 59, no. 1. Article 2474033. DOI: <https://doi.org/10.1080/00343404.2025.2474033>
8. Krenz A. What Makes German Manufacturing Plants Move Locations? *The Annals of Regional Science*. 2024. Vol. 72. P. 1129–1157. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00168-023-01238-x>
9. Delgado M., Porter M. E., Stern S. Clusters and Entrepreneurship. *Journal of Economic Geography*. 2010. Vol. 10, no. 4. P. 495–518. DOI: <https://doi.org/10.1093/jeg/lbq010>
10. Neffke F., Henning M., Boschma R. How Do Regions Diversify over Time? Industry Relatedness and the Development of New Growth Paths in Regions. *Economic Geography*. 2011. Vol. 87, no. 3. P. 237–265. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1944-8287.2011.01121.x>
11. Andrews R. J., Fazio C., Guzman J., Liu Y., Stern S. The Startup Cartography Project: Measuring and Mapping Entrepreneurial Ecosystems. *Research Policy*. 2022. Vol. 51, no. 2. Article 104437. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2021.104437>

12. Lee I. H. Startups, Relocation, and Firm Performance: A Transaction Cost Economics Perspective. *Small Business Economics*. 2022. Vol. 58, no. 1. P. 205–224. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11187-020-00406-z>
13. Державна служба статистики України. Показники діяльності підприємств. 2010-2024. URL: <https://stat.gov.ua/uk/datasets/pokaznyky-diyalnosti-pidpryyemstv> (letöltés dátuma: 07.09.2026).
14. Головне управління статистики у Закарпатській області. Дані про діяльність підприємств, фінансові показники за районами та реєстр ЄДРПОУ. 2021-2026. URL: <https://uz.ukrstat.gov.ua/> (letöltés dátuma: 07.09.2026).
15. Державна служба статистики України. Кількість діючих підприємств за видами економічної діяльності у розрізі регіонів за 2014-2024 роки. URL: https://stat.gov.ua/sites/default/files/2025-11/kdp_ved_reg_2014-2024.xlsx (letöltés dátuma: 07.09.2026).
16. Державна служба статистики України. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності у розрізі регіонів за 2014-2024 роки. URL: https://stat.gov.ua/sites/default/files/2025-11/orp_ved_reg_2014-2024.xlsx (letöltés dátuma: 07.09.2026).
17. Головне управління статистики у Львівській області. Львівщина в цифрах. Діяльність підприємств. 2023. URL: https://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/help/pb_fig2023/chapter_3_4.html (letöltés dátuma: 07.09.2026).
18. Головне управління статистики у Закарпатській області. Кількість діючих підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2024 році. URL: https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2025/kil_pidpr_econom_2024.pdf (letöltés dátuma: 07.09.2026).
19. Головне управління статистики у Закарпатській області. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2024 році. URL: https://uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2025/obsag_real_pidpr_econom_2024.pdf (letöltés dátuma: 07.09.2026).
20. Головне управління статистики у Закарпатській області. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2023 році. URL: https://uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2024/kil_subj_econom_2023.pdf (letöltés dátuma: 07.09.2026).
21. Головне управління статистики у Львівській області. *Діяльність суб'єктів господарювання Львівської області 2023* : статистичний збірник. Львів, 2024. Табл. 4.1. С. 94. URL: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2024/ZB1420240101.pdf> (letöltés dátuma: 07.09.2026).
22. Головне управління статистики у Закарпатській області. Кількість діючих суб'єктів господарювання по районах у 2021 році. URL: https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2022/kil_subj_rajon_2021.pdf (letöltés dátuma: 07.09.2026).
23. Головне управління статистики у Закарпатській області. Кількість зайнятих працівників у суб'єктів господарювання по районах у 2021 році. URL: https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2022/kil_zpr_subj_rajon_2021.pdf (letöltés dátuma: 07.09.2026).
24. Головне управління статистики у Закарпатській області. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання по районах у 2021 році. URL: https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2022/obsag_real_subj_rajon_2021.pdf (letöltés dátuma: 07.09.2026).
25. Головне управління статистики у Закарпатській області. Фінансові результати до оподаткування підприємств по районах за 2021 рік. URL: https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2022/fin_res_rajon_2021.pdf (letöltés dátuma: 07.09.2026).

26. Головне управління статистики у Закарпатській області. Фінансові результати до оподаткування підприємств по районах за 2022 рік. URL: https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2023/fin_res_rajon_2022.pdf (letöltés dátuma: 07.09.2026).
27. Головне управління статистики у Закарпатській області. Фінансові результати до оподаткування підприємств по районах у 2024 році. URL: https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2025/fin_res_rajon_2024.pdf (letöltés dátuma: 07.09.2026).
28. Головне управління статистики у Закарпатській області. Кількість зареєстрованих юридичних осіб за районами та територіями територіальних громад (на 01 липня 2026 року). URL: https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/edrpou/2026/edrpou_reg_0107_2026.pdf (letöltés dátuma: 08.09.2026).
29. Головне управління статистики у Закарпатській області. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців за районами та територіями територіальних громад (на 01 липня 2026 року). URL: https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/edrpou/2026/edrpou_regf_0107_2026.pdf (letöltés dátuma: 08.09.2026).

References

1. Bacsó, R., & Pataki, G. (2024). *Kárpátalja társadalmi-gazdasági helyzetének összehasonlítása napjaink kihívásaiban és a jövőbeni kilátások tükrében* [A comparison of the socio-economic situation of Transcarpathia in the light of current challenges and future prospects]. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education. <https://dspace.kme.org.ua/handle/123456789/4582> [in Hungarian].
2. Belitski, M., Cherkas, N., & Khlystova, O. (2024). Entrepreneurial ecosystems in conflict regions: Evidence from Ukraine. *The Annals of Regional Science*, 72, 355–376. <https://doi.org/10.1007/s00168-022-01203-0>
3. Lavreniuk, V., Polishchuk, Y., Kornyluk, A., Horbov, V., & Ivashchenko, A. (2023). Government response on Russian war in Ukraine: Relocating business. *Problems and Perspectives in Management*, 21(4), 556–576. [https://doi.org/10.21511/ppm.21\(4\).2023.42](https://doi.org/10.21511/ppm.21(4).2023.42)
4. Kornyluk, R. (2024). Displaced business in Ukraine under the influence of war risks: A sectoral-regional review. *Ekonomika ta suspilstvo*, (66). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-102> [in Ukrainian].
5. Stam, E., & van de Ven, A. (2021). Entrepreneurial ecosystem elements. *Small Business Economics*, 56, 809–832. <https://doi.org/10.1007/s11187-019-00270-6>
6. Queissner, M., Stolz, L., & Weiss, M. (2025). A meta-analysis of entrepreneurial ecosystem elements and entrepreneurial activity. *Small Business Economics*, 64, 1817–1847. <https://doi.org/10.1007/s11187-024-00953-9>
7. Fritsch, M., Potter, J., Qian, H., & Fotopoulos, G. (2025). Persistence and change in regional entrepreneurship performance: A three-economy comparison. *Regional Studies*, 59(1), Article 2474033. <https://doi.org/10.1080/00343404.2025.2474033>
8. Krenz, A. (2024). What makes German manufacturing plants move locations? *The Annals of Regional Science*, 72, 1129–1157. <https://doi.org/10.1007/s00168-023-01238-x>
9. Delgado, M., Porter, M. E., & Stern, S. (2010). Clusters and entrepreneurship. *Journal of Economic Geography*, 10(4), 495–518. <https://doi.org/10.1093/jeg/lbq010>
10. Neffke, F., Henning, M., & Boschma, R. (2011). How do regions diversify over time? Industry relatedness and the development of new growth paths in regions. *Economic Geography*, 87(3), 237–265. <https://doi.org/10.1111/j.1944-8287.2011.01121.x>
11. Andrews, R. J., Fazio, C., Guzman, J., Liu, Y., & Stern, S. (2022). The Startup Cartography Project: Measuring and mapping entrepreneurial ecosystems. *Research Policy*, 51(2), Article 104437. <https://doi.org/10.1016/j.respol.2021.104437>

12. Lee, I. H. (2022). Startups, relocation, and firm performance: A transaction cost economics perspective. *Small Business Economics*, 58(1), 205–224. <https://doi.org/10.1007/s11187-020-00406-z>
13. State Statistics Service of Ukraine. (2010–2024). Indicators of enterprise activity [Data set]. <https://stat.gov.ua/uk/datasets/pokaznyky-diyalnosti-pidpryyemstv> [in Ukrainian].
14. Main Department of Statistics in Zakarpattia Oblast. (2021–2026). Enterprise activity, district financial indicators, and EDRPOU register data [Data set]. <https://uz.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
15. State Statistics Service of Ukraine. (2025). Number of active enterprises by type of economic activity by region in 2014–2024 [Data set]. https://stat.gov.ua/sites/default/files/2025-11/kdp_ved_reg_2014-2024.xlsx [in Ukrainian].
16. State Statistics Service of Ukraine. (2025). Volume of products, goods and services sold by enterprises by type of economic activity by region in 2014–2024 [Data set]. https://stat.gov.ua/sites/default/files/2025-11/orp_ved_reg_2014-2024.xlsx [in Ukrainian].
17. Main Department of Statistics in Lviv Oblast. (2023). Lviv in figures: Enterprise activity [Data set]. https://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/help/pb_fig2023/chapter_3_4.html [in Ukrainian].
18. Main Department of Statistics in Zakarpattia Oblast. (2025). Number of active enterprises by economic activity and enterprise size in 2024 [Data set]. https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2025/kil_pidpr_econom_2024.pdf [in Ukrainian].
19. Main Department of Statistics in Zakarpattia Oblast. (2025). Volume of products, goods and services sold by enterprises by economic activity and enterprise size in 2024 [Data set]. https://uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2025/obsag_real_pidpr_econom_2024.pdf [in Ukrainian].
20. Main Department of Statistics in Zakarpattia Oblast. (2024). Number of active business entities by economic activity in 2023 [Data set]. https://uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2024/kil_subj_econom_2023.pdf [in Ukrainian].
21. Main Department of Statistics in Lviv Oblast. (2024). *Activities of economic entities in Lviv Oblast 2023* (Table 4.1, p. 94). <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2024/ZB1420240101.pdf> [in Ukrainian].
22. Main Department of Statistics in Zakarpattia Oblast. (2022). Number of active business entities by district in 2021 [Data set]. https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2022/kil_subj_rajon_2021.pdf [in Ukrainian].
23. Main Department of Statistics in Zakarpattia Oblast. (2022). Number of persons employed by business entities by district in 2021 [Data set]. https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2022/kil_zpr_subj_rajon_2021.pdf [in Ukrainian].
24. Main Department of Statistics in Zakarpattia Oblast. (2022). Volume of products, goods and services sold by business entities by district in 2021 [Data set]. https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2022/obsag_real_subj_rajon_2021.pdf [in Ukrainian].
25. Main Department of Statistics in Zakarpattia Oblast. (2022). Financial results before taxation of enterprises by district in 2021 [Data set]. https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2022/fin_res_rajon_2021.pdf [in Ukrainian].
26. Main Department of Statistics in Zakarpattia Oblast. (2023). Financial results before taxation of enterprises by district in 2022 [Data set]. https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2023/fin_res_rajon_2022.pdf [in Ukrainian].
27. Main Department of Statistics in Zakarpattia Oblast. (2025). Financial results before taxation of enterprises by district in 2024 [Data set]. https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/pidpr/2025/fin_res_rajon_2024.pdf [in Ukrainian].
28. Main Department of Statistics in Zakarpattia Oblast. (2026). Number of registered legal entities by district and territorial community as of July 1, 2026 [Data set]. https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/edrrou/2026/edrrou_reg_0107_2026.pdf [in Ukrainian].

29. Main Department of Statistics in Zakarpattia Oblast. (2026). Number of registered individual entrepreneurs by district and territorial community as of July 1, 2026 [Data set]. https://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/edrpou/2026/edrpou_regf_0107_2026.pdf [in Ukrainian].

<i>Отримано:</i>	16.08.2026	<i>Beérkezett:</i>	2026.08.16	<i>Received:</i>	16.08.2026
<i>Прийнято до друку:</i>	15.09.2026	<i>Elfogadva:</i>	2026.09.15	<i>Accepted:</i>	15.09.2026
<i>Опубліковано:</i>	30.09.2026	<i>Megjelent:</i>	2026.09.30	<i>Published:</i>	30.09.2026